

INSON IMMUNITET TANQISLIGI VIRUSI (HIV) VA OITS: KELIB CHIQISHI, ASOSIY BELGILARI, TASHXISLASH VA DAVOLASH.

Otaqulov Raxmatullo Asqar o'g'li

*Samarqand Davlat Tibbiyot Universiteti, Pediatriya fakulteti, 115-guruh talabasi
raxmatullootaqulov1@gmail.com*

Islamova Zebiniso Bustonovna

Ilmiy rahbar: Tibbiy biologiya va genetika kafedra o'qituvchisi zebo.oy@mail.ru

Annotatsiya: OITS (inson immun tanqisligi sindromi) — bu inson immunitet tanqisligi virusi (HIV) ta'sirida rivojlanadigan og'ir surunkali kasallikdir. Bu kasallikda OITS virusi orqa miya suyuqligini va limfositlarni zararlagani sababli be'morning imun sistemasi tushishi natijasida turli xil kasalliklar jumladan-- "Nafas olish tizimi, Ovqat hazm qilish tizimi, Teri va shilliq pardalar, Asab tizimi, Qon va limfa tizimi"ni ishdan chiqaruvchi turli xil virusli yoki bakteriyal kasalliklar yuzaga kelishi mumkin.

Kalit so'zlar: HIV, OITS, antiretroviral terapiya, diagnostika, profilaktika.

KIRISH

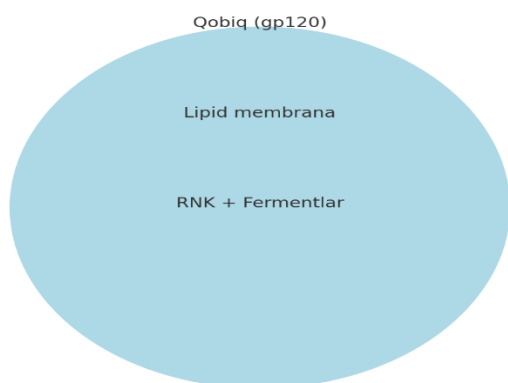
Bugungi kunda OITS butun dunyoda eng dolzarb tibbiy va ijtimoiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Kasallik immun tizimining zaiflashuviga olib kelib, turli opportunistik infeksiyalar va o'smalarning rivojlanishiga imkon yaratadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, millionlab insonlar ushbu kasallik bilan yashamoqda. Shunday ekan, uning kelib chiqishi, klinik kechishi, tashxislash va davolash usullarini chuqur o'rganish tibbiyot fanida muhim o'rin tutadi.

OITS kelib chiqishi va sabablari

HIV retroviruslar oilasiga mansub bo'lib, lentivirus turiga kiradi. Virusning ikki turi mavjud: HIV-1 va HIV-2. HIV-1 turi keng tarqalgan va yuqori yuqumchanlikka ega, HIV-2 esa asosan G'arbiy Afrikada uchraydi va nisbatan sekinroq rivojlanadi. Virusning asosiy ta'siri CD4+ T-limfotsitlar sonini kamaytirish orqali immun tizimni zaiflashtirishdir.

Virusning tuzilishi

Quyidagi diagrammada HIV virusi soddalashtirilgan tarzda ko'rsatilgan.

1-rasm. Inson immun tanqisligi virusining (HIV) tuzilishi

Kasallikning asosiy belgilari va bosqichlari

HIV infeksiyasi uch bosqichda rivojlanadi:

1. Akut bosqich — isitma, bosh og'rig'i, tomoq og'rig'i, mushak og'riqlari kabi grippga o'xshash belgilar.

2. Latent bosqich — bir necha yillar davomida hech qanday simptom kuzatilmasligi mumkin.

3. OITS bosqichi — immunitetning keskin pasayishi, opportunistik infeksiyalar (pnevmoniya, tuberkulyoz, kandidoz) va ayrim o'smalar rivojlanishi.

OITS yuqish yo'llari

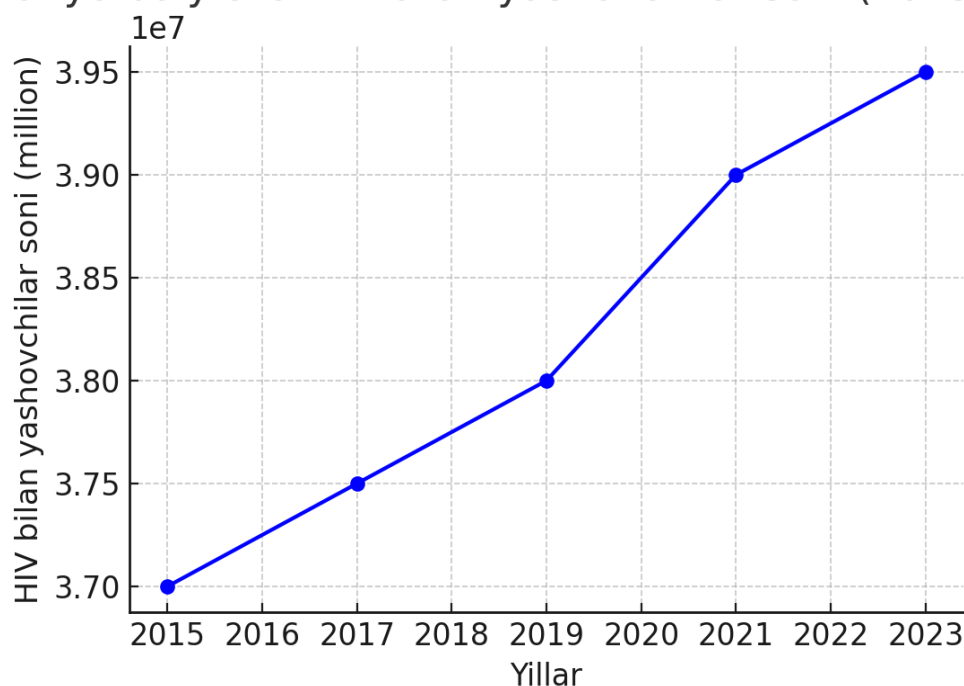
Virus quyidagi yo'llar orqali yuqadi:

- Himoyasiz jinsiy aloqa;
- Qon va qon mahsulotlari orqali;
- In'eksiya asboblari (ignalar)ni umumiy ishlatish;
- Onadan bolaga (homiladorlik, tug'ruq yoki emizish davrida).

Tashxislash usullari

OITS tashxisi bir necha laborator usullar yordamida aniqlanadi. Serologik testlar (ELISA, Western blot) virusga qarshi antitelalarni aniqlash uchun qo'llaniladi. Molekulyar testlar (PCR) virus RNK yoki DNK sini aniqlaydi. CD4 hujayralar sonini o'lchash kasallik bosqichini baholashda muhim hisoblanadi.

Dunyo bo'yicha HIV bilan yashovchilar soni (2015-2023)

2-rasm. Dunyo bo'yicha HIV bilan yashovchilar soni (2015-2023).

Davolash va oldini olish choralari

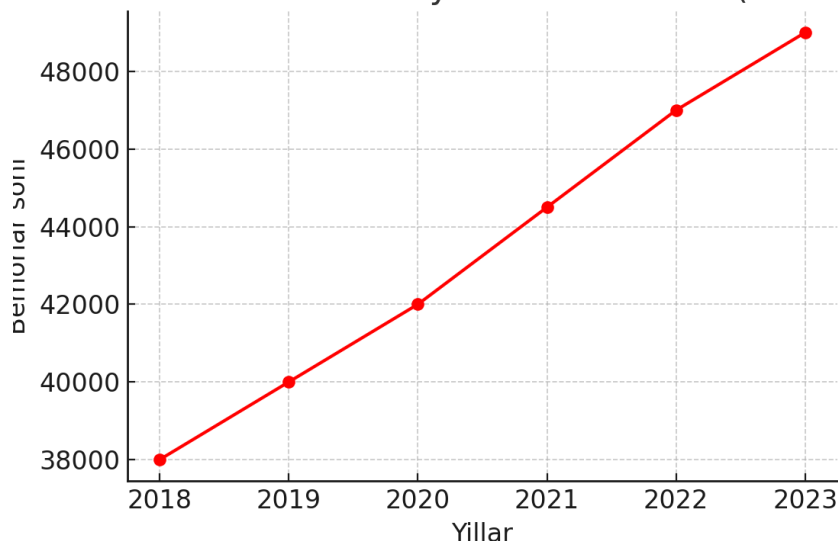
Hozircha HIV infeksiyasini butunlay davolash usuli mavjud emas.

Biroq antiretroviral terapiya (ART) yordamida kasallikning rivojlanishini nazorat qilish mumkin. ART bir nechta dorilar kombinatsiyasidan iborat bo'lib, virus ko'payishini sekinlashtiradi va bemorning hayot sifatini yaxshilaydi. Profilaktika

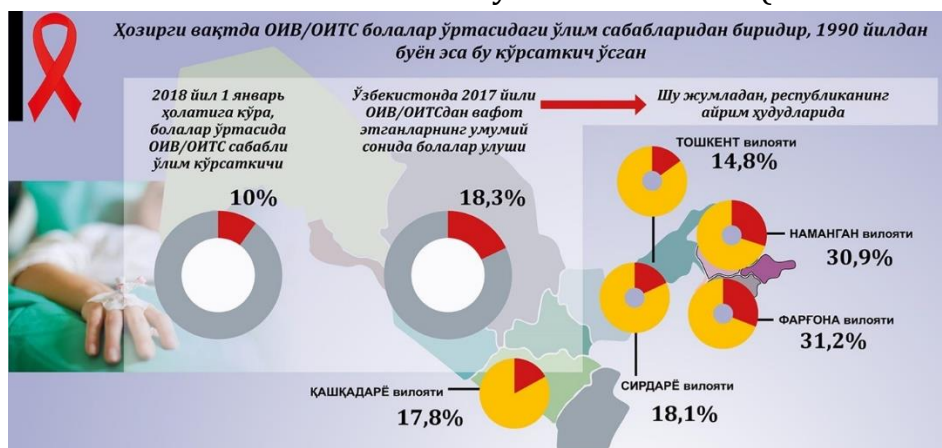

choralariga kondom ishlatish, xavf guruhidagi odamlarga PrEP (pre-ekspozitsion profilaktika) qo'llash, qon mahsulotlarini sifat nazoratidan o'tkazish va aholi o'rtasida keng ko'lamli tushuntirish ishlari kiradi.

O'zbekistonda HIV bilan yashovchilar soni (2018–2023)

3-rasm. O'zbekistonda HIV bilan yashovchilar soni (2018–2023).

4-rasm Bolalar orasidagi o'lim holatining ortishi

Xulosa

OITS insoniyat oldidagi eng yirik sog'liq muammolaridan biri bo'lib qolmoqda. Antiretroviral terapiyaning keng qo'llanilishi tufayli kasallikni nazorat qilish mumkin, biroq profilaktika va erta tashxis choralari alohida e'tibor qaratish zarur.

OITSga qarshi kurashda ma'rifat, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va ilmiy tadqiqotlarning ahamiyati juda kattadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Rasmiy hisobotlar va statistik ma'lumotlar. <https://ssv.uz>
2. UNAIDS. Global HIV & AIDS statistics — Fact sheet, 2024. <https://www.unaids.org>

3. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST). HIV/AIDS bo'yicha rasmiy sahifa. <https://www.who.int>
4. «Tibbiy biologiya va genetika». P.X. Xolikov, A.Q. Qurbonov, A.O. Daminov, M.V. Tarinova. Toshkent: 2022.
5. Akramova F.B., Islamova Z.B. Bolalar va kattalarda gidrosefaliya kasalligi, diagnostikasi, davolash usullari. Innovative Development in Educational Activities, 2024.
6. Tursunpo'latova D., Islamova Z.B. Erta qarish – progeriya kamdan-kam uchraydigan genetik kasallik. Innovative Development in Educational Activities, 2024.
7. UNICEF Uzbekistan. HIV/AIDS bo'yicha ma'lumotlar. <https://www.unicef.org/uzbekistan>
8. Vahidova A.M., Balayan E.V., Islamova Z.B. Distrofik o'zgarishlar va qo'shimcha infeksiyalar haqida maqola. World Science: Problems and Innovations, 2017.
9. Abdurafikova R.A., Usmanova G.A., Islamova Z.B. Xalq tabobatida ishlatiladigan dorivor o'simliklar. Innovative Development in Educational Activities, 2024.
10. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. Modda 113 – OITS kasalligini yuqtirish.